

DISPUTATIO THEOLOGICA
FRIDERICIANA
DE
SEPULTURA
MESSIÆ

ET
ADMIRANDA DEI CIRCAEAM
PROVIDENTIA

EX *JES. LIII. vs. 9.*

demonstrata

QUAM

DIVINA FAVENTE GRATIA
PRÆSIDE

HENRICO OPITIO,

SS. Th. Doct. ejusdemq; Prof. Ord.

Ad diem 4. April. MDCXCIII.

publicè defendet

JOSIAS HENRICUS OPITIUS, H. F.
SS. Theolog. Cultor.

KILONI,

Typis Bartholdi Reutheri Acad. Typogr.

a. LXXXVI. 32

Coll. diss. A
886, 32

DISPUTATIO THEOLOGICA

FRIDERICIANA

SEPULTURA

MESSIAE

ET

ADMIRANDA DEI CIRCUMSTANTIA

PROVIDENTIA

EX JEJUNIO

DE

QUINQUE

DIVINAE FACULTATIS GRATIA

PER

Sächs.
Landes-
Bibl.

HENRICO OPITIO

ST. TH. DO. P. ORDINARII PROF. ORD.

AD D. M. 1711

IN

JOHANNES HENRICUS OPITIO H. N.

DE

KLINGEN

IN

1711

I. N. J. A.

§. 1.

Admonet nos Tempus, quo acerbissimam Passionem & Mortem Salvatoris nostri in Ecclesia nunc lugemus, ut *Thema*, quod vocant, *de Tempore* loco Disputationis ordinariæ in Cathedrâ Academicâ tractemus, quo suavis ubique Ecclesiæ & Academiæ sit concentus. Et quia superiori anno peculiari dissertatione in Subjectum & Scopum totius Capitis LIII. Jesaiæ inquisivimus, ac prolixè contra recentiores Judæos & Judaizantes quosdam Christianos evicimus, *Unicum illius Capitis Scopum esse nostrum Messiam eumque pro genere humano patientem & morientem*; placet nunc speciatim ex dicti Capitis Jesaiani commate IX. *Sepulturam Messie, & admirandam providamque Dei curam circa eandem*, cum is ab omnibus hominibus al. derelictus esset, devotâ mente considerare. Quod ut feliciter cedat, Deus ipse aperiat oculos mentis nostræ, ut Mirabilia ejus in verbo ipsius videamus, Amen.

§. 2. Quandoquidem autem hic locus Cl. Noldio Concord. Partic. sp. 894. *maximè arduus & Crux interpretum* audit, & *vexatissimus est, ut certent hic fere ingenia*, juxta Seb. Schmid. ad h. l. atque Concionatores hoc tempore communiter mirè se torquent in eo explicando: non omninò frustra laborabimus, si in hoc

tam controverſo locô aliquam curam ponamus, ac diverſas diverſorum interpretum ſententias probe expendamus, ac tandem noſtram ſententiam firmis rationibus ſtabilitam ſubjiciamus, ut appareat, quid hic conſtanter recipi & teneri, quidve rejici ac reprobari debeat, ne variè ſemper fluctuando modò hujus, modò illius præſumtio ſcripturam reddat *ιδίας επιλυσεως*, quod ſanctè prohibet Apoſtolus 2 Pet. I. 20.

§. 3. Antequam verò rem ipſam aggrediamur, jucundum ſimul & utile erit, ipſum Textum authenticum cum Verſionibus inſignioribus uno quaſi obtutu contemplari: ubi

(a) *Textus Originalis cum verſione interlineari Ariae Montani ita fluit:*
 ||| ejus mortibus in | divite - cū & ||| ejus ſepulchrū | impiis - cū dedit Et
 ויתן את רשעים קברו ואת עשיר במתיו
 ||| ejus ore in | dolus nō & ||| fecerit injuriā - nō | super
 על לא - חמס עשה ולא מרמה בפיו :

(β) *Targ. Jo. natb cū Verſ. Op. Angl.*
 וימסר ית רשיעיא לגהנום וית עתווי נכסיה
 דאנסו במותא דאברנא בריל דלא יתן ימן
 עברו חטאה ולא ימללן נכלין בפומיהון :
Et tradet impios in Gehennam, & divites substantiis, qui vim attulerunt morte exitiosā, ut non permaneant, facientes peccatum, neque loquantur dolos in ore suo.

(γ) Verſio Syriaca, quæ in omnibus cum Textu Originali convenit, eodemque modô cum illô verti poteſt, ita fluit:
 יהב רשיעא קברה ועתירא במותה על דלא עבר עולה וליה
 Sed verſio Latina in Opere Angl. ita habet:
Contribuit impius ad ſepulchrum ejus, & dives ad mortem ipſius. Licet non commiſerit iniquitatem, nec ſit dolus in ore ejus.

(δ) Ver-

(d) Versio LXX. interpp. uti in Opere Anglicano Polyglotto habetur: *Καὶ δώσω τὰς πονηρὰς ἀντὶ τῆς ταφῆς αὐτῆς, καὶ τὰς πλῆθεις ἀντὶ τῆς θανάτου αὐτῆς, ἕτι ἀνομίαν ἢ ἐποίησεν, ἔδ' ἔδολον* (Alex. εὐρέθη ἐὶ ὅς) ἐν τῷ σώματι αὐτῆς.

(e) Versio Arabica in Latinum idioma translata, uti in Op. Angl. comparet, talis est: *At rependam iniquis pro sepultura ejus: Et divitibus pro morte ipsius: quia non fecit iniquitatem, nec inventus est in ore ejus dolus.*

(ζ) Vulgata: *Et dabit impios pro sepultura, Et divitem pro morte sua: eo quod iniquitatem non fecerit, neque dolus fuerit in ore ejus.*

(η) B. Seb. Schmidius: [*Excisus est e terra viventium &c.*] ut daret impios (etiam) in sepulchro suo, Et divites in mortibus suis; per hoc, quod non violentiam fecit, nec dolus in ore ejus (fuit.)

(θ) B. Luth. *Und Er ist begraben wie die Gottlosen/ und gestorben wie ein Reicher/ wiewohl Er niemand Unrecht gethan hat/ noch Betrug in seinen Munde gewesen ist.*

§. 4. Hisce sic præmissis removemus nunc primò sententias eorum, qui Locum nostrum plane non de *Messia*, multò minus de ejus sepultura explicant, in quorum classe sunt nonnulli Judæi neoterici & Judai-zantes quidam Christiani. *Judæi* recentiores, uti totum Caput LIII. Jesaiæ, ita & nostrum locum communiter de *Populo Israelitico* hodie in exilio miserè vivente explicant, ut vidimus in disput. de Messia unico scopo Capitis LIII. Jes. Sic R. Sal. Jarchih. I. in Opere Basil. Buxt. fol. 498. col. 2. hæc habet *וַיִּתֵּן מֶסֶר אֶתְעַצְמוּ* 'וּכְוֹ לְהַקְבִּיר וְכוּ' Et dedit: i. e. Tradidit (sc. Populus Judæicus.) seipsum sepulchro sec. omnia, quæ decernunt super iis impii gentium, qui damnant eos ad occisionem & sepulturam asinorum h. e. in visceribus canum. *אֶת רְשָׁעִים* Cum improbis i. e. juxta sententiam improborum se componit, ut sepeliatur, ne abneget Deum vivum. *וְאֶת עֲשִׂיר*

Et cum divite in mortibus suis i. e. ad sententiam dominatoris tradit seipsum in omnia genera mortis, quæ decernit contra ipsum, eò quod non vult suscipere abnegationem, ad faciendum malum & violenter agere inter gentes, inter quas peregrinus est: & non dolus est in ore ejus, ut accipiat cultum idololatricum. Sic R. Dav. Kimchi in Op. Basil. f. 498. col. 1. ויתן Et dedit: sensus est. Tradidit semetipsum supplicio mortis. Etenim ipsi dimitterent ipsum, si abnegarent legem suam & renunciatet legi. Sed tradit seipsum supplicio & non abnegat legem, juxta illud Ps. 44, 23. Propter te occidimur quotidie. Et cum divite in mortibus suis. h. e. quia etiam ipsi Divitem occidunt propter divitias ejus: & hic occiditur non propter improbitatem quæ in eo est, sed propter divitias, ut illarum fiant participes. Similia fere tum Abarbenel tum Lipmann ad h. l. habent. Peculiarem tamen præter communem sententiam uti in toto Capite, ita & hic fovet Abarbenel Comm. fol. 81. col. 2. quando locum nostrum de Rege Josia in bello, quod ipsi cum Nechone rege Ægypti erat, occumbente, explicari posse putat h. m. ויתן Et dedit vel posuit per improbos Ægyptios sepulchrum ejus (Josia) qui causa mortis & sepulture ejus fuerunt. Nisi dicere malimus, Deum cum improbis scil. majoribus ipsius Ammon & Menasse regibus impiis dedisse sepulchrum, quia cum ipsis sepultus est Hierosolymis, idque per manus divitis Nechonis, qui divitias Ægypti possidebat, tanquam instrumenti, quò Deus usus est in morte ipsius, cum enim mortuus esset, ad sepulturam deportatus fuit. Nam violentiam non fecit, & non fuit dolus in ore ejus, utpote qui piissimus

mus

mus princeps fuerat. Sed cum hæc in disput. nostra de Messia unico Scopo Capitis LIII. Jes. jam satis refutata sint, nolumus hic actum agere.

§. 5. R. Saadiah Haggæon teste Aben Efrâ & Abarbenele ad Cap. 52, 13. uti totum Caput LIII. Jes. ita & hoc comma 9. de *Jeremia* explicat, cujus vestigia quidam Semi-judæus ap. *Jacob. Martini tractat. de Tribus Elohim cap. 104.* legens itidem hoc comma de *Jeremia* interpretatur & quidem h. m. *quasi nim. Judæi, qui pertraxerunt eum in divitem Ægypti regionem, effecerint, ut in peregrina terra, inter idololatrias sepeliretur: quamvis vera fuerint, quæ ipse dixerit:* sed impostorem hic agit cum suo judæo Anonymus. Etenim (a) *Subiectum* totius hujus Capitis adeoque & hujus versiculi non est *Jeremiâs*, sed *Messias*, uti in cit. disp. demonstravimus (β) Inaudita & maxima hæc scripturæ perversio est, Nomen *Divitis* explicare per regionem Ægyptiacam. Præterea (γ) nullibi dicit Propheeta, *vera tantum fuisse*, quæ dixerit is, de quo hîc sermo est, sed absolutè pronunciat, *quod iniquitatem nullam fecerit, quodque nullus dolus in ore ejus fuerit:* quod sane non ψιλὸ ἀνθρώπου, adeoque nec *Jeremiæ*, sed solius θεανθρώπου Christi est, utpote de quo expressè Petrus 1. Epist. c. 2. 12. dictum nostrum explicat.

§. 6. *Hugo Grotius* uti al. passim in suis Annotat. in Script. S. ita & hic Judaizans itidem locum nostrum de *Jeremia* agere putat, & speciatim de Pœna impiorum sacerdotum & Prophetarum mortem *Jeremiæ* machinantium, quando hoc dictum nostrum ita παραφράζει: *Illi ipsi etiam* (sacerdotes & Prophetæ impro-

impro-

improbi) *interficere ipsum* (Jeremiam) *voluerunt, uti legimus Ier. 26. At Deus ipsius vice Viros potentes quidem, sed improbos, sacerdotes nempe, mortem Jeremie machinantes, morti dedit per Chaldaeos 2. Reg. 25, 18. 19. 20, 21. Nihil illis divitiae suae profuerunt, quibus redimi se posse speraverunt: addendo quod sensum hunc bene expresserint Graeci. Quin reliqua verba: Eò quod iniquitatem non fecerit, nec dolus in ore ejus fuerit: perinde ac ille Anonymus ita exprimit: quanquam nihil aliud dixerat, quam quod Deus mandaverat. At enim verò, etsi quacunque ratione per Impios intelligi possint sacerdotes illi & Pseudo prophetæ: etsi etiam Divitis nomine illi intelligerentur (quod tamen nequaquam probari potest); falsissimum tamen est, hic de Chaldæis atque excidio per ipsos facto, agi: ceu nec verbula quidem Chaldæorum mentio fit in toto hoc LIII. Capite: quin verba illa, quæ de solo Christo agunt, teste Petro 1. Ep. c. 2, 22. cum Judæis contra Christianos & ipsum Spiritus S. testimonium ad Jeremiam detorque- re, velle pectoris Christiani non est. Nec pium omnino est, verba Scripturæ ita restringere & coarctare, ut quæ omnimodam innocentiam & ἀναμαρτησίαν Christi exprimunt, tantum de munere prophetico rectè administrato accipiantur.*

§. 7. *Deinde* removemus & illos, qui quidem Caput hoc de *Messia* explicant, Dictum tamen nostrum aliorum, quàm *ad Sepulturam ejus*, nim. ad pœnas hostibus propter mortem Messiae illatam infligendas detorquent. Atque huc referri possunt Jonathan Ben Uzielis, Paraphraſtes Chaldæus, LXX. Interpp. Græci

ex

ex parte, & eos secutus Arabs & Vulgatus, uti supra verba eorum jam vidimus: quæ Hieronymus ita accipit, ac si indigitetur mors impiorum ipsis à Christo ceu justo iudice infligenda h. m. *Et dabit* (vel tradet hostibus) *impios* (Judæos puta, qui Salvatorem nostrum Romanis tradiderant), idque propter *sepulchrum ejus* (quod ipsis mediantibus petere coactus est) & *divites* (sc. Pontifices & Sacerdotes avaritiæ deditos & malè partis ditatos) *propter mortem ejus* (tam nefariè procuratam)

§. 8. Hos quoque fideliter sequitur, quin & illustrare ac stabilire eorum sententiam conatur Cl. Hakspernius Notis Philologico-Theologicis ad h. l. quando ibid. p. 694. scribit: *Attendamus necesse est ad antecedentia & consequentia, atque clarissimè apparebit, non hic descriptam esse Christi vel mortem vel sepulturam, sed hostium ejus pœnas, ceu rectè observarunt Chaldeus & Græcus. Dum enim confertur versus 8. cum 9. videmus opponi inter se (1) Personas. (2) Personarum afflictiones. Personæ erant Messias patiens & impii mala inferentes. Afflictio personarum (1) est Messie (2) Impiorum. Messias dicitur fuisse בעצור in angustia ita coarctatus, ut emergere non posse videatur, ac si esset constitutus in sepulchro sine ullis viribus & facultate. Huic opponitur caterva impiorum deturbandorum in sepulchrum, quod innocenti paraverant. Deinde Messias fuisse dicitur במשפט in iudicio. Sic quoque divites illi ex Judæis, qui assessores erant Synedrū, pro morte ejus subire debebant iudicium mortis, atque similes pœnas luerent: Poscit hanc expositionem necessario ipse v. 9. Redditur*

tur

tur enim ratio. Jam quod cum hac ratione convenit, id hic & quidem solum intelligatur necesse est. Convenit autem cum ratione illa & textu, ut impii, qui innocenti foveam foderant & mortem prepararant, supplicio ejusmodi afficiantur. Sed miretur quis hic merito, qui tam confidenter scribere potuerit Cl. Hakspanius, id clarissime apparere, quod vix suspitione hinc elici potest, atque id solum intelligendum necesse esse, quod vix ullus probabile esse judicet, nisi omnibus notum, quanta sit vis præconceptæ opinionis. Nec quicquam hic valet Authoritas vel Chaldæi vel LXX. interpp. cum longissime à verbis Textus Hebræi recedant, LXX. etiam & Latinus bis particulas *anti* & *pro* de suo inferant, sine ulla urgente necessitate: Insuper merè precaria est hypothesis illa de oppositione Messiaë ejusque hostium, nec non eorum afflictionum, ceu Textum consideranti manifestum fiet.

§. 9. His ita sepositis, considerabimus nunc eorum sententiam, qui quidem agnoscunt, Verba Textus nostri pertinere ad Mortem & sepulturam Christi, sed ita, ut eadem alii ad *Modum*, alii ad *Locum*, alii ad *Fructum* Mortis & sepulturæ Christi referant.

§. 10. Qui ea ad *Modum* referunt, mire iterum inter se dissident, suntque B. noster Lutherus & nonnulli ex nostratibus eum secuti, nec non quidam ex Reformatis. B. Lutherus (à quo solo locum hunc rectè intellectum, translatum & expositum esse dicit Flacius) in versione Germ. ita habet: Und Er ist begraben wie die Gottlosen / und gestorben / wie ein Reicher: wiewohl Er niemand Unrecht gethan hat / noch Betrug in seinem Munde gewesen ist. Et in Glossa marginali. Reicher) der

der sein Thun auf Reichthumb setzet: das ist ein Gottloser.
 Et in Explicatione Cap. 53. Jesaiæ Tom. VI. Altenb.
 f. 369. a. hæc habet: Wie ein Reicher. Die Ebräi-
 sche Sprache hat also ihre Artz zureden/ wiewohl dunckel
 genug/ daß ein Reicher so viel heist / als ein Gottloser
 Mensch: Solche Weise und Brauch ist vielleicht daher ge-
 rathen weil die reichen Wäuste gemeiniglich Gottlose Leute
 sind / also nennet Christus auch den Reichthumb im Evan-
 gelio / den Unrechten Mammon: it. ein Reicher wird
 schwerlich ins Himmelreich kommen. Darumb gibt der
 Heil. Prophet zu verstehen / daß Christus also hingericht
 und gestorben sey/ wie ein Aufrührischer / Gottloser und
 Berührer; Weil aber Unser HErr Iesus Christus eben
 also gestorben ist (wie Esaias hier seinen Tod verkündiget)
 so ist es eine gnugsame Beweisung / daß Er sey eben der
 wahrhaftige Messias. Et in Comm. Germ. super Ge-
 nes. cap. 25. T. IX. Alt. fol. 748. b. scribit: Jesaiã am
 53. Cap. werden die Reichen an statt der Gottlosen gesetzt/
 darumb daß zwischen einen Reichen und Gottlosen kein Un-
 terscheid ist / wo es ohne dem Heil. Geist ist / und sie nicht
 Gottselig und Glaubig sind.

§. 11. Alii verò hic observantes, Vaticinio sic trans-
 lato Eventum non respondere, putant per ὡς ἕσονται πρότερον
 in scriptura alias usitatum id explicandum esse h. m.
 Und Er ist begraben/ wie ein Reicher/ und gestorben/ wie
 die Gottlosen. Verum talis ὡς ἕσονται, etsi in historicis
 ubi una interdum historia alteri ratione temporis præ-
 ponitur, admitti potest: extra talem tamen casum to-
 leranda non est, nisi perversis Spiritibus fenestram a-

perire velimus, omnia in Scriptura, ubi ipsis non fa-
vet, pervertendi.

§. 12. B. Joh. Tarnovius Exercit. p. m. 600. ut cum
B. Luthero sentire videatur, locum nostrum ita expli-
cat: *Christus exposuit cum improbis sepulchrum suum*
h. e. *Voluntariè sese obtulit ad flagellandum, crucifigen-
dum, moriendum & sepeliendum, non secus, ac si ipse*
fuiſſet improbus, & inter eos ab hominibus hæc mala
eum perpeti videntibus, reputatus est. Quam exposi-
tionem ex Antecedentibus & Consequentibus probare
conatur hisce verbis; *Dixerat Propheta, quod ob defe-*
ctionem seu populi peccatum sit Messie plaga. Ne quis
igitur putaret, Christum vel invitum hoc fecisse & con-
tra suam voluntatem fuisse sic abreptum, aut merito ob
aliquod facinus ita fuisse à Deo & hominibus tractatum
(quomodo fructus omnis exspiraret, ad quem tamen decla-
randum in seqq. accedit Esaias) utrique opinioni falsæ
sic occurrit eamque removet: quomodo nil contorti vel
in textu Hebræo vel in ipsa cohærentia esse dicit. Et
(2) monstrare conatur Vir Beatus, quomodo hæc sua
expositio benè conveniat cum B. Lutheri versione,
dum pergit: Nam si ita cum improbis exposuit Sepul-
chrum suum, externa specie similimum, ist Er ja gestorben
wie ein Gottloser / & si se exposuit cum divite & ini-
quò in mortes suas (quam ille meretur in se, hic Chri-
stus tantum in nostra personâ) ist Er ja Begraben / wie
ein Reicher / der sein Thuen auf Reichthumb setzet.

§. 13. Sed præterquam, quod particula *non* post
verbum Activum, uti h. l. post verbum *positum*
nunquam in tota scriptura pro Præpositione *Cum* usur-
patur

patur (uti aliàs interdum post verbum Passivum & Neutrum fit) sed semper nota Accusativi est , incautè etiam incidit Vir Beatus in illã haud tolerandam ὕπερωσι & conjungit mortem cum impiis & sepulturam cum divite : cum tamen Textus Jesaiæ planè contrarium habeat.

§. 14. Ex Reformatis (α) Zuinglius allegante D. Calovio in Bibliis illustratis ad verba : *Sepulchrum ejus dabitur cum impiis*, scribit : *Sepulchrum hic ponitur pro nece i. e. cujus supplicium vel autoritas & dignitas ejus cum prædonum fortuna finem inveniret.* At hanc contortam & intricatam atque à verbis textus alienam explicationem esse, nemo non videt. Etenim (1) *sepulchrum* in textu distinguitur à morte, nequaquam ergò mortem notare potest. (2) Vox, בַּמָּוֶת non *exaltationem* ejus, neque *crucifixionem*, multò minus *dignitatem* vel *autoritatem* significat. Et (3) פְּשִׁיָּהּ nullibi in scriptura pro *prædonibus* adhibetur : ut ita omnia precaria sint, quæ hic à Zwinglio sunt allata : unde etiam nullum quod sciam, in hac explicatione asseclam invenit Zwinglius.

§. 15 (β) Calvinus Comm. in h. l. accipit hæc de Deo Patre tradente h. m. quod Pater Christum traderit in manus impiorum, & divitis vel divitum violatorum, ut per *impios & divites* idem significetur, atq; ita Pharisei & Sacerdotes, Pilatus & Romani milites notentur. *Sepulchrum* autem sumit Metaphorice, quod impii & violenti eum quasi obruerint, & inter se & sanguinarias manus sepultus censerit possit. Sed quamquam Explicatio hæc præcedente tolerabilior est,

dum *Dans* rectè Deus Pater itatuitur: non tamen hic Deus dicitur tradidisse Christum in manus impiorum & divitis, aut impiis & divitibus, quum in Textu Hebræo מָן non nota Dativi, sed Accusativi sit. Præterea nulla nos cogit necessitas, ut a propria vocis *sepulchri* significatione ad Metaphoricam transeamus, uti facit hic Calvinus.

§. 16. (γ) *Junius* locum nostrum παράδοσις h. m. (Populus) *exposuit improbis i. e. gentibus, quæ olim improborum nomine solebant designari, ut Act. 2, 23 quemadmodum etiam gentiles dicuntur peccatores Gal. 2, 15. Sepulchrum ipsius i. e. Crucifigendum, trucidandū & sepeliendum ipsum Synecdochicè: & diviti in mortem suā, i. e. Pontio Pilato, præsidi Judææ, idque in mortem suam i. e. eā lege, ut sanguis illius super populum Judæorum & super filios ejus recideret & reposceretur à Deo, si quid ea in re peccatum esset Matth. 27, 25. quamobrem etiam Propheta mortes dixit plurali numero. Eo quod non fecit violentiam, & non dolus in ore ejus i. e. quia non poterant ferre justitiam, integritatem & simplicitatem factorum & dictorum ejus, ut Christus ipse Judæis objicit Joh. X, 32. Sed meritò hæc Paraphrasis à Riveto rejicitur. Etenim dare sepulchrum idem esse quod tradere crucifigendum, trucidandum & sepeliendum, unde probabitur? Sic Divitis nomen ad Pilatum, quâ ratione adstringitur; & denique tradere in mortem suam i. e. in suum ipsius exitium, quomodo ad Judæos clamantes sanguis ipsius sit super nos & filios nostros referri posset? Certè glossa hæc adeo aliena est, ut nullum, quantum scio, invenerit adstipulatorem.*

§. 17.

§. 17. Qui ad *Locum* hæc referunt, sunt *Genevenses*, *Tigurini*, *Rivetus* h. l. *L' Empereur* pec. tract. de hoc Capite *Jesaiæ*, *Hulsius Theol. Judaica* p. 381. 382. & *Alex. Morus Exercitat. Genev.* itemque *Ar. Montanus* & *Vatablus* qui ita ferè transferunt: *Et dedit cum Impiis sepulchrum ejus, & cum divite in mortibus ejus*, ubi *Vatabl.* in *Notis*: *Morietur in monte Calvaria, ubi de impiis tantum sumetur supplicium: at mortuus deferretur à divite Josepho in sepulchrum, in quod recondeatur* *Matth. 27.* juxta *L' Empereur* verò: *Et dedit sc. populus, vel Impersonaliter: Et datum est sepulchrum sc. ex ordinatione, destinatione & cogitatione (uti Alex. Morus) hominum Cum impiis scil. in monte Calvaria, ubi sepeliendus erat, sed fuit cum divite in morte sua i. e. postquam mortuus est, non fuit cum impiis sepultus, verum Deo longè aliter disponente positus in sepulchro Viriboni & justi, divitis & senatoris non vulgaris, Josephi nim. Arimathæensis Matth. 27.* Sed toti huic explicationi obstat Constructio verbi קָבַר cum particula אִתּוֹ , quæ post verbum Activum (quale est verbum קָבַר) nunquam pro præpositione אִתּוֹ Cum accipitur, sed semper nota Accusativi est, ceu antea diximus.

§. 18. Speciatim vero *Rivetus* *Comm.* in h. l. affert similem aliorum explicationem, quam etiam ceu adhuc aptiorem laudat, ut nempe בְּמַתוֹ non habeatur pro servili, sed radicali, & non fit Nomen $\text{מַתָּה$ mortem notans, sed nomen בְּמַתָּה in plur. quod juxta ipsum *adificium quodcunque ex terra exaltatum, aut in loco excellentiore positum significet.* Unde ap. Græ-

COS

cos βαμὸς altare, ut h. l. monumentum seu tumulus
 ejus notetur, ut sensus sit: *Tumulus ejus cum divite,*
sepulchrum cum impiis, ut hostes Messiae constitue-
 rant. *Hec autem Observatio,* inquit Rivetus, *eo ma-*
gis mihi probatur, quod postquam à Forstero Doctissimo
Germano fuit animadversa, eandem Mercerus cum
Autoris laude retulit, nempe honestam & splendi-
dam Christi sepulturam hic notari, qua à Josepbo A-
rimathæo homine divite & nobili donatus fuerit,
quamvis inter impios prius & damnatos, sepulchrum
ejus destinatum foret: simulque putat Rivetus, con-
jecturas, quibus utitur Forsterus, leves non esse.
 Pergit proinde Rivetus: *Eandem sententiam secutus*
est tanquam certam & exploratam Doctissimus Lexici
Pentaglotti autor Valentinus Schindlerus (quem ve-
rò non secutus est Doctissimus Castellus Lexico suo
Heptaglotto, qui ipsum alias plerumque sequitur)
 במה Bama, inquit *significat edificium sepulchro alicu-*
jus impositum, monumentum, epitaphium &c. Jes. 53, 9.
Bemotav excelsa sua h. e. monumenta sua; pro Ba-
motav, mutato Kamez in Scheva præter morem. Ideo
in margine Masorethe annotant, non extare simile,
quod scil. Schva habeat, & ׀ quiescens deficere. Idem i-
gitur sunt קבר Kever sepulchrum & במה monumen-
tum. Hæc ille: Quibus subjungit Rivetus: Commo-
dè igitur hic locus intelligitur de monumento divitis
Josephi. Hic enim dicitur à Matth. c. 27, 57. ὁ πλου-
τος πλάσιος homo dives, quasi digitum voluisset inten-
dere Evangelista ad hunc Esaiæ locum. Quam tan-
 dem

dem interpretationem refert ad Försterum, qui in Rad. *הבב* sic reddiderit textum, quod nempe sepulchrum ejus fuerit cum impiis, nim. quoad destinationem & intentionem Judæorum, at quoad directionem divinam in morte fuerit cum Josepho Senatore divite. Et posuit ap. malefactores sepulchrum ejus, & ap. divitem excelsa ejus. Qui sensus etiam Oecolampadio probatur, nec non Francisco Gomaro in Annot. ad Bibl. Belg. quem & Alexander Morus aliis interpretationibus præfert: gloriam tamen inventæ hujus interpretationis non Förstero tribuit, ut antea Rivetus, sed Aben Esræ, quod is vocem *Et dedit* interpretatus sit de cogitatione, & *והבב* de excelsis: quod ita in meliorem sensum convertendum censet: *Et dedit* (Judæus) i. e. cogitabat dare ipsi sepulchrum cum impiis: at cum divite monumentum ejus. Optimus autem, inquit, hinc existit sensus, ac planè Evangelicus: Judæus quidem populus, quos in morte ipsi socios dederat (sc. latrones) etiam destinabat ipsi post mortem socios quoad infamiam sepulturæ: at cum divite fuit monumentum ejus, Josepho nim. Arimathæo, qui Matth. 27, 57. *ἀνδρῶνος πλάσιος* dicitur: Adducit Aben Esra Rabbinos etiam alios, qui vocem *והבב* de *Excelsis* acceperint, uti Deut. 27, 29. adhibetur.

§. 19. At enim verò Interpretationi huic plurima obstant: & (1) quidem quoad *Subjectum*, nim. eum qui *dedit*, quem hic Rivetus facit *Populum Judaicum*, cujus tamen nulla in præcedd. facta fuit

C

men-

mentio, ita ut rectius intelligatur *Deus pater*, utpote qui in proximè præced. versu octavo loquitur ut infra §. 24. videbimus. (2) *Morus* refert verbum ויתן ad prius tantum, & in posteriori fingit Ellipsin verbi substantivi: cum tamen ויתן in textu referatur ad utrumque. (3) Ab omnibus hisce Interpretibus precario tribuitur Verbo נתן significatio *cogitandi* vel *dandi per cogitationem & destinandi*, cum verbum illud notet *actu dare*. (4) Particula את sumiter iterum pro præpositione *Cum*, quod post Verbum Activum in Scriptura al. nunquam fit, cum potius sic requiretur particula ע. (5) In voce במתיו statuitur planè irregularis & singularis punctorum permutatio pro במתיו. Etenim במתו *Excelsa* XV. occurrit & semper per *Kamez* scribitur, quomodocunque sive per præfixa sive per Affixa creverit, ceu patet ex Concordantiis, & ut Cl. *Hakspanius* ad h. l. recte monet, nunquam *sepulchrum* notat. Nec quicquam præjudicat (a) *Autoritas* Aben Efra, Försteri, Merceri, Schindleri, Gomari supraadductorum, qui hoc per *Excelsa* explicant, & pro במתיו esse dicunt במתיו, ut pro סריסי Esth. 2, 21. סריסי Gen. 40, 7. Præterquam enim quod hæc planè aliena sint Exempla, *Aben Esre* Judæo opponimus Judæos *Jarchium*, *Kimchium*, *Lipmannum* aliosque, qui במתיו *de morte* explicant, postulante id omninò Grammaticâ: illis vero Christianis paucis totam nubem interpretum Christianorum. Nec (2) *Masora*, ad quam adeò confidenter provocant, quicquamq; iis favet. Etenim במתיו ter pro
Excel-

Excelsis in Scriptura invenio, nim. 2. Reg. 18., 22. 2 Par. 32, 12. Jes. 36, 7. ubi verò Masora nihil notat: At Jes. 53, 9. adeoque h. l. ad vocem בְּמַתּוֹ addit Mas. parva לֹא הָיָה לָהּ i. e. *Vox hæc non extat amplius & quidem defectivè*, nim. quoad literam ו, quod verissimum: Ex quò verò patet, Masoram nequaquam tribus prioribus accensere ultimum illud בְּמַתּוֹ, ita ut quatuor sint בְּמַתּוֹ ejusdem sensus; aliàs more suo scripsisset וְחָרַב בְּרֵגְבֵי בְּמַתּוֹ i. e. *Vox בְּמַתּוֹ quater occurrit, ter cum & semel cum (:) Schva, ceu Masoram intelligentibus hoc manifestum erit.*

§. 20. Tandem qui Textum nostrum ad *Fractum* passionis & sepulturæ Christi referunt, sunt plures nostratium, iique magnæ autoritatis Theologi, inter quos primus, quantum quidem nobis constat est Bernh. Zieglerus in Acad. Lips. quondam Professor & fidelis Lutheri amicus, quemque B. Lutherus *bonum Hebraïstam* vocare solebat, de quò Mathesius in Vita B. Lutheri Conc. 13. p. 152. scribit: D. Ziegler hat auch etliche Texte aus den Hebräïschen sehr schön erkläret/ sonderlich Es. 53. Messias ist arm gestorben/ daß Er uns reich mache, und hat unser Gottloß Wesen in sein Grab verscharret und verschlossen: quem videtur secutus B. Brentius, felicissimus al. Scripturæ interpres, Comm. in h. l. p. m. 814. 815. quando eundem textum ita μεταφράζει: *Et dedit vel assumpsit (Salvator) impios in sepulturam suam: nec enim solus ingressus est in mortem & sepulchrum suum, sed assumpsit jecum impios, & divites h. e. iniquos, Divites enim*

enim non in sacra tantum scriptura, verum etiam in literis gentium pessimè audiunt. Christus vocat divitias Mammonam iniquitatis & spinas Luc. 16, 9. Et dives inquit difficile intrabit in regnum cælorum. Alias autem dicitur: Dives aut iniquus aut iniqui heres. Quare Dives h. l. pro iniquo intelligitur. Cum igitur Filius Dei moreretur, & sepeliretur, duxit secum in mortem & sepulchrum suum impios & iniquos, ut expiata & sepulta impietate ac iniquitate ipsorum, fruerentur unà cum ipso beneficio resurrectionis ejus. Nam hoc planè illud videtur, quod postea Paulus dixit: Quicumque baptizati sumus in Christum Jesum, in MORTEM ejus baptisati sumus. SEPULTI igitur sumus unà cum illo per baptismum in mortem, ut quemadmodum excitatus est Christus ex mortuis per gloriam Patris, ita & nos in novitate vitæ ambulemus, Rom. 6, 3. 4. 5. Conf. Col. 2, 12. 2 Cor. 5, 14. Sed quomodo potuit Christus impios & iniquos secum in mortem & sepulchrum suum assumere, ut iniquitas eorum sepeliretur? Additur hujus rei causa. Dedit (inquit) impios in sepulturam suam, & iniquos in mortem suam, propterea quod ipse iniquitatem non fecerit, & non sit inventus dolus in ore ipsius. Si enim Christus fecisset ipse iniquitatem, & designasset peccatum, necesse habuisset solus in mortem & sepulchrum suum ingredi, nec potuisset aliorum peccata expiare. Nunc autem quia ipse nullum unquam peccatum fecit, nec corde, nec verbis, nec factis, sed est perfectè justus & sanctus, idcirco expiavit morte & sepelivit ac abolevit sepulturâ suâ aliorum peccata, ut rectè & aptè

aptè

aptè dicatur, quod duxerit impios & iniquos secum in mortem & sepulchrum suum. Hucusque Brentius.

§. 21. Hos duumviros sequuntur fere omnes, qui dictum hoc nostrum ad *Fructum* passionis & mortis transferunt e. g. B. Joh. Gerhardus Harm. Evang. Pass. c. 19. Wellerus disput. pec. sub Præsidio D. Hulsemanni Witteb. A. 1634. habitâ, & eodem anno B. Glassius in Philol. S. lib. III. tr. 1. can. 2. Walth. Miscell. Theol. qv. 69. D. Calov. in Bibl. illustr. ad h. l. itemque Seb. Schmidius Comm. in h. l. sed ita, ut nonnulli horum אֶת־רְשָׁעִים per *impietates* à sing. רְשָׁעִים reddant, ut B. Glassius l. c. aut Concretum *Impios & divitem* positum esse putent pro Abstracto, more Hebræis non inusitatô, nim. *Impios* pro impietatibus, *divitem* pro divitiis, uti B. Gerhardus, Wellerus & Waltherus, itemque ex parte Glassius ll. cc. ubi Vir beatus Verba, inquit, ita fluunt, sensu usuque jucundissimo: וְיָתִיב Et dedit seu posuit (Christus) אֶת־רְשָׁעִים *improbities* (à sing. רְשָׁעִים *improbitas*) קְבֹרוֹ (in) sepulchro suo (pro קְבֹרוֹ בְּקְבֹרוֹ ellipsis præfixi, quod expressè in voce sequenti ponitur) וְאֶת־עֲשִׂירֵי & *divitias* (Concretum pro abstracto) בְּמָוֶתוֹ in mortibus suis h. e. in morte sua, (per enallagen Pluralis pro singulari, excellentiæ denotandæ causa) עַל propterea quod iniquitatem non fecerit, nec dolus (fuerit) in ore ejus: quæ postea prolixè explicat Glassius, cujus verba in ejus Philologia S. quæ utiq; in omnium manibus est, ipsa legi poterunt, quæque in compendio quasi exhibet B. Calovius in Bibliis illustratis ad h. l. verbis seqq. Nec

præter rem dixerimus, Concretum cum Emphasi adhibitur à SS. quod non tantum improbitates nostræ reconditæ sunt in sepulchro Christi, quas ita portavit in corpore suo super lignum crucis, ut intulerit quasi in sepulchrum suum, ut à facie Dei æternam sint absconditæ, ut ita earum facta sit àδέρσις Hebr. 9, 17. & cum Christo sepultæ sint, atque in sepulchro quasi remanserint, ipse vero sine omni peccati onere, quod in se susceperat, è sepulchro resurrexerit, & in gloriam suam ingressus sit, (ut B. Glasius exponit.) Sed quod etiam iniqui ipsi cum Christo sepulti videantur, & in sepulchro ejus positi cum ipso, quemadmodum fructum Christi declarans S. Apostolus, nos cum Christo sepultos dicit Rom. 6, 4. Col. 2, 12. quasi locum hunc illustrem explicans, & quod sic ipse posuerit iniquos in sepulchrum suum. Nam uti mortuò ipso unò pro peccatis, mortui sumus omnes, quotquot peccato sumus obnoxii, & ratione meriti justificati à peccatis Rom. 7, 7. quia morte ejus impetrata omnibus est justificatio à peccatis 2. Cor. 5, 14. ita sepultò ipso nos omnes sepulti sumus cum iniquitatibus nostris, quia sepultura ejus acquisita nobis est quies sancta in dormitoriis, & cum sanctis Domini quietè fruebatur absolutus à peccato, & ablatus è judicio Dei, in sepulchro non videre opus habebat corruptionem: ita nobis omnibus parta est quies in sepulchro, & incorruptibilitas, ne sc. perpetuò in corruptione manere opus habeamus, sed ut prodire corpora nostra possint ἀθάρα, adeoque ita quasi simul cum Christo impii consepulti sunt. Hucusque Calovius.

§. 22. Quæ

§. 22. Quæ Explicatio Homiletis & Concionatoribus tanto gratior erit, quanto copiosiore ipsi præbet materiam in Concionibus Passionalibus : & sanè nobis quoque tanto suavior & concinnior videretur reliquis præcedentibus omnibus : quanto copiosius efficacissimas præbet & meriti Christi universalis, in quo una nostra Spes reposita est, etiam ratione Articuli de Sepultura Christi, consolationes, nisi plurima essent, quæ in hac explicatio-
 ne jure desideraremus. Etenim (1) Certum est Prophetam in totò hoc Capite LIII. usque ad vers. 11. Historicum quasi & Evangelistam potius, quam Homiletam agere voluisse: id quod manifestum erit Textum nostrum cum Antecedentibus & Conseqq. accurate conferenti, quod & nonnulli ex antiquis Patribus ut Hieronymus & Augustinus nobiscum agnoverunt, quando Jesaiam *Evangelistam* V. T. appellaverunt, ceu *disp. nostra de Messia unico scopo Capitis LIII. Jes. §. 1.* eorum loca produximus. (2) Quidam horum Interpretum Concreta עשיר & רשעים *Impii & dives* hic absque ulla necessitate in Abstracta *Impietates & divitias* commutarunt, nihil juvantibus Exemplis à B. Glassio Phil. S. lib. 3. tr. 1. c. 2. p. 379. adductis, quæ præter unum forte vix huc accommodari possunt: alii verò vocem רשעים ex עשיר *impietas* deducunt, cum tamen hoc sit singularis numeri tantum, nec unquam Pluralem ex se formet, ne diversa significata diversarum vocum inter se confundantur: illud verò 133. vicibus in Script. occur-

occurrat, & semper ex *v* *imp*ius deducatur. Et licet (3) B. Brentius, Calovius, Schmidius hoc dubiū forte prævidentes *Concreta* retinuerint, eundem tamen sensum cum reliquis amplectuntur, quin (4) B. Schmidius *ἡμεῖς* *divitem* tantum sententiæ suæ *ἀλλέως* in vitio sumit pro eo, qui *fraude, dolo, vi divitias suas corradit*, idque colligit ex seqq. verbis, ubi de Christo, ut putat, in oppositione ad divites dicitur, quod *οὐκ ἦν vim non fecerit, nec dolus in ore ejus fuerit*: quæ tamen ratio non stringit, nec oppositio hic inter ea firmiter monstrari potest & (5) *ἡμεῖς* *dare* putat idem Schmidius h. l. non sine emphasi positum, nim. per *æquivalentiam* ex imputatione oriundam, quibus subjungit: *Quandoquidem Christo omnium impiorum iniquitates imputatæ sunt, ideò dum ipse sepultus est, idem esse, ac si omnes impii sepulti fuissent; dum morti sese dedit sive exposuit, ac si divites morti sese dedissent.* Atque hoc ipso (6) sensum literalem præter omnem necessitatem deferunt, quem tamen omni studio tenere debemus; & quod pace magnorum virorum dixerim, suavitate *Fructus* passionis, mortis & sepulturæ Christi allecti piis hisce cogitationibus nimis indulgendo sensum ex textu non efferunt, sed in eundem inferunt.

§. 23. Nec est, cur quis putet, ita tolli omnem *fructum & finem* sepulturæ Christi. Id enim est, quod negamus. Etsi enim hoc dictum non præcisè hunc, quem alii ex eo eliciunt, usum exhibeat, alia tamen plurima *Scripturæ* loca sunt, quæ suppositâ morte & sepulturâ

pulturâ Christi hic à Propheta descriptâ desideratum usum præbent, e. g. Rom. 6, 4. 2 Cor. 5, 14. 15. Col. 2, 12. &c. Quod si verò scriptura non in omnibus dictis eundem usum doceat, an propterea eidem vel Spiritui S. in ea loquenti dicam scribemus? Certe si Spiritus S. eum usum hic exprimere voluisset, nullum est dubium, quin clarioribus & magis accommodatis ad verbis hanc rem significandam usus fuisset.

§. 24. Missis itaque & remotis superioribus sententiis, accedimus ad illos, qui propius verum & genuinum dicti nostri sensum attingunt: Inter quos (1) B. noster Wasmuthus est, qui in sua disputat. Inaugurali Controv. IV. Verba textûs nostri ita transfert: *Et adstituit Christus improbos (milites) sepulchro suo, & divitem (illum de Arimathia) excelsis suis vel exaltationi h. e. cruci suæ* (2) B. Pfeifferus Dub. Vex. ad h. l. qui in nonnullis B. Wasmuthum secutus ita vertit: *וַיִּתֵּן אֶת אֲדִיטוּתוֹ (vel adstituent, impersonaliter) אֶת רְשָׁעֵי־מִלְחָמָה (impios (profanos milites) sepulchro ejus, וַיִּתֵּן אֶת אֲדִיטוּתוֹ (i. e. Collectivè divites sc. iniquos, quales plerique sunt, in specie tales, qui ob divitias rapinis student, prædones seu latrones inquâ adstituent vel dabunt socios ipsi) בְּמִיתוֹ in mortibus ejus.* In quâ quidem in primis B. Wasm. explicatione lubens quiescerem, nisi B. Vir (1) Eum, qui *adstituit*, fecisset Messiam, cum is rectius Deus Pater intelligatur & (2) vocẽ *וַיִּתֵּן אֶת אֲדִיטוּתוֹ* per *Excelsa* reddidisset, cū sub hac punctatione nunquam pro *Excelsis* sumatur, ceu supra §. 19. con-

D

tra

tra Rivetum monstravimus. (2) *Obstant* etiam nonnulla quo minus in sententiam B. Pfeifferi ire possim. Etenim (a) Verbum נתן vel per Futurum reddit, contra usum Linguae S. dum ei praepositum est, Convers. Fut. quod proinde significationem Fut. in significatione Praeteriti convertit, vel *impersonaliter Adstiuent*, quod itidem vix ita in Scriptura usurpatum invenietur. (b) *Per eos*, qui adstiuerint intelligit Populum Judaicum unam cum Pilato, quorum tamen nulla in praecedentibus facta fuit mentio. (c) *Divitem* collectivè sumit pro *divitibus*, nulla sane urgente necessitate, ut praconceptae suae opinioni inserviat & per *divites* illos in plur. intelligere possit *Latrones*, & (d) Particulam וְ explicat per *Quamvis*, in qua tamen significatione vix ullibi in tota Scriptura occurrit.

§. 25. Postquam praecedentes sic sententias expendimus, & quid in singulis illis jure desideremus, modeste indicavimus, placet nunc nostram quoque proponere sententiam & docto orbi de ea committere judicium. Statuimus itaque simplicissimum nostri Dicti sensum hunc esse: nim. נתן *Et dedit vel apposuit* sc. Deus Pater אתרשעים *sc. impios* sc. milites, וְאֶת עֲשִׂירֵי קְבֻרָתוֹ *& sepulchro ejus* וְאֶת עֲשִׂירֵי קְבֻרָתוֹ *sc. ab Arimathia*, בְּמָתוֹ *in mortibus ejus*, (plur. pro sing. h. e. acerbissima & ob cruciatu plurimos praecedentes quasi multiplici morte) sc. *dedit vel constituit* ἀπὸ τῆς κοινῆς *repetendum, illum* nim. *divitem ab Arimathia*, qui filii sui in extre-

mo

mo exinanitionis gradu jam constituti & ab omnibus hominibus alias derelicti curam haberet, atque eundem honorificè sepeliret: *Et propterea quod non iniquitatem fecerit, & non dolus in ore eius fuerit*, atque ita de e⁹ innocentia honesta testaretur sepultura.

§. 26. Atque hunc Dicti nostri sensum tanquam unicè verum agnituros esse spero omnes, qui sequentes pro hac sententiâ mecum expendent rationes, nim. (I) Textus noster h. m. explicatus suâ quasi sponte fluit, & verba textus originalis eorumque significationes & constructiones nativâ ratione hunc sensum sistunt, cum in præcedentibus sententiis omnibus semper una alterave difficultas apparuerit, in nonnullis etiam invirò quasi textu & coactâ verborum constructione sensus ille excuspatur & textui potius inferatur, quàm ex eò efferatur, quod fit contra bonas interpretandi Regulas. Et enim (∞) Verbum *נתן* ceu Activum notat *Dedit, posuit, apposuit, constituit*, utpote quæ significatio hujus verbi famosior est, & statim Gen. 1, 17. c. 9, 13. plurimisque aliis in locis occurrit. Atqui famosior vocis significatio ubique obtinere debet, nisi summa nos ab ea depellat necessitas, (cei habet Regula Hermeneutica) quæ verò hic loci nulla omninò apparet. Quis verò hic *impios illos dedisse* dicatur, magna ap. interpp. lis est. Quidam hoc *נתן* absolutè positum & explicandum esse putant per *Et datum est*: sed cum *נתן* sit Futurum Activum, ut cuius patet, Spiritus S. si id dicere voluisset,

fuisset, multò facilius per passivam *דָּן* id exprime-
 re potuisset. Alii *Pilatum* vel *Populum Judaicum*
 hic subintelligunt. Sed nec Pilati nec populi Ju-
 daici in præcedd. fit mentio. Nos itaque statui-
 mus, ipsum Deum hic subintelligendum esse, qui hic
 dicitur *dedisse* vel *apposuisse*, id quod patet ex antece-
 dente vs. 6. ubi is (Dominus) dicitur *incurrere fecisse*
in eum (Messiam) *iniquitates omnium nostrum* & ex
 vers. seqv. 10. ubi Dominus *contundere eum voluisse*
 dicitur &c. Certe uti Deus Pater gratiose nobis
 dedit filium in carnem Jes. 9, 5. Joh. 3, 16. ita hic
 judiciarie Filium suum in mortem & sepulchrum
 dedit, & sic quoque hos impios milites æterno suo
 consilio apposuit ejus sepulchro, & *divitem* hunc in
 acerbissima Filii sui morte constituit. (β) *דָּן* cum
 verbo Activo constructum (uti h. l. fit) semper no-
 ta Accusativi est, nullò in contrarium datò Exem-
 plo: Et si quæ nobis objiciuntur Exempla, ubi *דָּן*
 significationem præpositionis *cum* habet, e. g. Gen.
 5, 22, Ex. 1. 1. Jud. 1, 16. 2. Sam. 7, 12. &c. in omni-
 bus tamen illis & similibus locis non verbum Acti-
 vum, sed *Neutrum* vel *Passivum* habetur, cum quo
 particulam *דָּן* Præpositionem *Cum* notare posse,
 nemo est, qui negat; at ut cū Verbo Activo immediate
 constructum præpositionem *cum* notet, nullo idoneo
 exemplo probari potest. (γ) *דָּן* itaq; reddendum
 per Accusativum *Impios*, per quos h. l. milites *ὡς ἐπὶ*
τὸ πολὺ tales intelligimus, juxta tritum illud: *Nulla*
fides pietasque viris, qui castra sequuntur: Et licet
 etiam

sæpè etiam pii dentur milites, exemplo Centurionis ap. Matth. c. 8 & Act. 10, 7, seqq. nullum tamen dubium est, quin hi milites fuerint impii, utpote qui procul dubio Salvatorem nostrum in sepulchro quiescentem adhuc scommatibus impiè insectari & tanquam leoni mortuo insultare non cessarunt. Quare (ד) קברו quamvis nullum signum Casus habeat, non tamen alius Casus esse potest, quàm vel Dativi, uti similis phrasis occurrit Ex. 40, 33. וַיִּתֵּן אֶת־מַסְךְ שַׁעַר הַחֹצֵר & apposuit τὸ tegumentum portæ vel ad portam atrii: Conf. Ez. 43, 8. aliaque plura loca; vel Ablativi, subintellectâ hic ex sequente membro particulâ ב. *In sententiis enim copulativis ap. Hebræos, posterior pars solet interpretari priorem, id quod in Prophetis est frequentissimum*, ait h. l. felix alias Scripturæ interpretes Brentius. Additi autem fuerunt impii isti ejus sepulchro, tum ut illud custodirent, ne corpus ejus per maleferiatos homines violaretur, idque ex intentione Dei, licet ex intentione sacerdotum & scribarum, ne ab amicis & discipulis tolleretur Matth. 27, 64. tum ut isti etiam inviti testes resurrectionis Christi fierent, atque sacerdotes in conscientia convincerentur, Christum omninò ex mortuis resurrexisse, quicquid etiam pessimi nebulones pecuniâ corrupti mentirentur. Matth. 28. 12. 13, (ε) וְאֵת עֵשִׂיר & τὸν divitem in singulari & Concreto, ut & cum particulâ אֶת, quò utique certum aliquod & determinatum subjectum indicatur, & qui-

D 3

& qui-

& quidem h. l. *Josephus de Arimathia*, ceu eventus id aperte comprobavit Matth. 27, 57. Marc. 15, 41. Luc. 23, 50. Joh. 19, 38. (בְּמַתוֹתָיו) *in mortibus ejus*, in plur. quasi multiplici morte ob summos cruciatus & præcedentes dolores prope infinitos, uti supra diximus. Et licet illa vox hic tantum, & adhuc non nisi semel de Rege Tyri Ez. 28, 10. in plurali occurrat, cum al. in singulari vel centies inveniatur; nulla tamen etiam talis ac tanta mors à condito mundo observata est, cujus & magnitudo & valor tantus fuit, ut pro omnibus omnino hominibus, qui fuerunt, sunt & futuri sunt, sufficiens fuerit. (א) וְיִצְחָק *propterea quod iniquitatem non fecerit, nec dolus fuerit in ore ejus*. Quo ipso significatione *Quamvis* utpote vix unquam in scriptura currentem removemus (in quo nonnulli interpp. h. l. vocem accipiunt) uti jam supra §. 24. indicavimus.

§. 27. II. Ipsa Antecedentia & Consequentia sensum nostrum postulant. Etenim (1) in Antecedentibus Propheta noster exhibuit nobis Profopographiam Messiae in statu exinanitionis constituti, & quidē tum *ratione ingressus in hanc vitam*, quando Cap. 53, 2. monstrat, quod *instar teneri rami vel surculi adscenderit, & sicut radix de terra sicca* h. e. ex antiqua quidem & regia Davidis familia, quæ olim instar arboris pulcherrimæ floruit, nunc verò ita detruncata sit, ut ex terra sicca nim. Maria ad infimam generis sortem redacta prodierit: tum *ratione progressus in vitam*, ubi nulla forma ei, nullus decor & honor, nullus aspectus vel splendor ei, quò quis desideraret eum v. 2. quin

quin potius Vir despectus & contemptus, in primis magnatibus, ut facies & oculos ab eo averterint, vir dolorum & non nisi ægritudine notus v. 4. seqq. tum *ratione egressus* ex hac vita, ubi pressus & afflictus fuit, & sicut agnus ad mactationem ductus, quin tandem è terra viventium excisus v. 8. & postea *sepultus*, & quidem ita, ut Deus mirandâ suâ providentiâ apposuerit *impios milites* sepulchro ejus, qui ipsum custodirent & vel inscii ab injuria malorum hominum defenderent &c. &c. & τὸν Divitem καὶ ἐξοχὸν illum ab Arimathia in morte ejus accerbissima &c. ut ejus curam haberet, ut vidimus §. præcedente. Consequentia verò sunt *Fructus* hujus passionis, mortis & sepulturæ, quos Propheta in subseqq. v. 11, 12, 13. prolixè enarrat.

§. 28. (III.) In toto hoc Capite Propheta Historicum quasi & Evangelistam agit, qui stilo simplici rem ipsam, uti cū salvatore postea gesta est, nobis describit & quasi non tam prædictum, quam propheticè promulgatum nobis reliquit.

§. 29. (IV.) Ipse Eventus, optimus vaticiniorum interpres, huic nostro vaticinio post ipsos octingentos annos exactè respondens nostram interpretationem comprobatur firmissimè: quod vel unicum Argumentum hic sufficere posset.

§. 30. Unde tandem concludimus, Messiam non solum debuisse pati & mori, sed & sepeliri ac sepultum esse Ps. 16, 9. coll. cum Act. 2, 31. & c. 13, 35. Ps. 22, 16. & 1, Cor. 15, 4. & quidem non alio quam eo modo, uti præced. §. §. monstravimus,
partim

partim ut agnoscamus , nullum alium , nisi
 Jesum Nazarenum esse verum illum & promissum
 Mesiam, utpote in quo omnia, quæ non solum de
 ejus *sepultura* sancti Dei homines in scriptura præ-
 dixerunt, exactè fuerunt impleta: partim ne pute-
 mus, fortuitò quodam casu hæc ita evenisse, sed ut
 sciamus, Jesum hunc, uti definitò consilio ac præ-
 scientiâ Dei in mortem traditus est Act. 2, 23. &c. 4,
 28, ita & providâ Dei curâ ac mirandâ ejus provi-
 dentiâ hoc tam honorificò modo fuisse sepultum.
 Quod erat demonstrandum. Et tantum hac vice.

*DOMINO NOSTRO JESU CHRISTO, qui mortuus est
 pro peccatis nostris, sec. Scripturas, & qui sepultus est,
 & qui resuscitatus est tertio die sec. scripturas,
 Sit Gloria & robur in secula
 seculorum, Amen.*

